

SZOBOR EGY GYILKOSNAK?

A Tóth Ilona-ügy lehetséges más megközelítése

2001. november 1-jén Pokorni Zoltán, a Fidesz és Dávid Ibolya, az MDF elnöke közösen szobrot avatott a Semmelweis Orvosi Egyetem főbejárata mellett. Tóth Ilona – Obersovszky Gyula könyvcíme szerint a magyar Jeanne d' Arc – mellszobrát. Azét a Tóth Ilonáét, akit a Fővárosi Bíróság 1957. április 8-án egyrendbeli gyilkosság, izgatás és kétrendbeli személyes szabadság megsértése büntetőjogi bűnösnek mondott ki (lopás büntetőjogi vádjától pedig büncselekmény hiányában fölmentett), és ezért össz büntetésül halálra ítelt. Amely ítéletet a Legfelsőbb Bíróság Népbírósági Tanácsa 1957. június 20-án lényegében helybenhagyott, s június 27-én végrehajtott.

Tóth Ferenc – Tóth Ilona testvére – 1990-ben kérte az ítélet semmissé nyilvánítását, ezt a Legfelsőbb Bíróság három bíróból álló tanácsa – elfogadva a legfőbb ügyész indítványát – 1990. októberében elutasította. A határozat indokolása így szólt:

„Az eljáró bíróságok által megállapított tényállás lényege a következő. Tóth Ilona I. rendű vádlott VI. éves orvostanhallgató volt, és 1956. november 4-e és 18-a között a Péterfy Sándor utcai kórház ideiglenes vezetőjeként tevékenykedett. Az említett időszakban Angyal Istvánt és társait – akik Budapest IX. kerületében a november 4-ei harcok vezetői voltak – letartóztatták, és az árukat felderítése érdekében Tóth Ilona és társai, Gyöngyösi Miklós II. rendű, Gönczi Ferenc III. rendű és Molnár József IV. rendű vádlottak a kórházban több személyt is kihallgattak.

1956. november 18-án, vasárnap délután Kollár István 26 éves rakodómunkás, a Magasépítő Vállalat dolgozója felkereste a munkásszálláson Polgár Erzsébet nevű ismerősét. Gyöngyösi Miklós és társai a Landler Jenő és Murányi utca sarkán elfogták Kollár Istvánt, és közölték vele, hogy a »forradalmi ifjúság« nevében letartóztatják, mert ÁVH-s. Kollár István és Polgár Erzsébet hiába tiltakozott a gyanúsítás ellen, Kollár Istvánt a Péterfy Sándor utcai kórházba kísérték. A kórházban tartózkodó Molnár József IV. rendű vádlottal közölték, elfogtak egy ÁVH-st, mire Gyöngyösi Miklós és Gönczi Ferenc vádlottak Kollár Istvánt a kórház egyik szobájába kísérték, és ott tettelegesen bántalmazták, »disznó ÁVÓ-snak« nevezték, majd Gyöngyösi Miklós II. rendű vádlott szólt Tóth Ilonának, hogy »jöjjön, mert valakinek injekciót kell adni«. Tóth Ilona Kollár István bántalmazását látva megkérdezte, hogy bűnös-e ez az ember, amire Gyöngyösi Miklós igennel válaszolt.

Tóth Ilona ezt követően lement a kórház földszintjén levő ambuláns szobába, ahol magához vett egy 100 köbcentis klóretiles ampullát, gázt és nyitott altatókosarat, és azzal visszament abba a szobába, ahol Kollár Istvánt tartották fogva, és közölte Kollár Istvánnal, hogy el fogja altatni. Kollár István felöltözve egy széken ült, amikor Tóth Ilona az altatást megkezdte, majd egy injekciós fecskendőbe felszívta az asztalon levő ampullák egynek a tartalmát, s azt nyomta Kollár István nyaki vénájába, de azt 2-3 szúrás után sem találta el. Ezt követően hozzáfogott, Kollár szívébe adjon injekciót. Tóth Ilona felszólította Gönczi Ferencet, hogy szívja fel egy másik ampulla tartalmát, de Gönczi Ferenc közölte, hogy nincs több ampulla. Tóth Ilona ekkor kijelentette, hogy »a levegő is jó lesz neki«. Ezt követően Tóth Ilona az injekciós tűvel több alkalommal Kollár István szívtájékára szúrta, levegőt akart benyomni, de a fecskendő Tóth Ilona kezében eltört. A nagymennyiségű altatószertől a vádlottak is szédülni kezdtek, ezért Tóth Ilona is kiment a szobából, Gyöngyösi Miklós és Gönczi Ferenc azonban ezalatt az eszméletlen Kollár Istvánt a földre fektették, és Gönczi olyan megjegyzést tett: »a fene egye meg, nem akar megdöglenni!«, ezért két lábbal Kollár István torkára állt. Amikor Tóth Ilona visszatért a szobába, megvizsgálta Kollár Istvánt, hogy él-e még, s mivel élőnek találta, megállapodtak abban, hogy egyelőre a közelben levő WC-ben helyezik el. Kollár Istvánt ezután a WC-be vitték, ahol Tóth Ilona megállapította, hogy

még mindig él, ezért a Gyöngyösi Miklós által felkínált zsebkést Tóth Ilona elvette, és térdepelő helyzetben a bal kezének középső és mutatóujját kinyitva a zsebkéssel Kollár István szívébe szúrt... Tóth Ilona ezután a véres kést megtörölte a sértett nyakkendőjében, majd összecusukta, és a WC-be dobta. Kollár Istvánra ezt követően belülről rázárták a WC-ajtót. Kollár István rövid időn belül meghalt...

A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint Kollár István életének kioltása Tóth Ilona részéről rendkívüli brutalitással, az eszközök többszöri változtatásával, az orvosi hivatás gyakorlásának felhasználásával történt. Kollár István csupán annyiban kapcsolódott a népfelkelés eseményeihez, hogy ÁVÓ-snak vélték (jóllehet nem volt az), ezért került sor a teljesen ártatlan 26 éves sértett életének kioltására, amelyben Tóth Ilona részt vett. A fenti körülmények értékelése során a Legfelsőbb Bíróság arra a megfontolásra jutott, hogy az előre kitervelten végrehajtott ölési cselekmény véghezvitele Tóth Ilona részéről a népfelkeléssel összefüggésben történt ugyan, de az méltányolható okból elkövetettnek az orvosi hivatást gyakorló vádlott esetében semmiképpen sem tekinthető... Ezért a Legfelsőbb bíróság Tóth Ilona hozzátartozójának, Tóth Ferencnek az elítélés semmissé nyilvánítása iránti kérelmét elutasította.”

Ezután született meg a 2000. évi CXXX. törvény az 1956. évi forradalom és szabadságharc utáni leszámolással összefüggő elítélések semmisségének megállapításáról. A parlament úgy döntött: immáron nem kell vizsgálni, az elítélés milyen tényállás alapján, milyen bűncselekmény miatt történt, azt sem, mindez igaz-e vagy sem, a semmisség kimondásához elegendő, ha az elítélés népbírói eljárásban történt, és a forradalommal összefüggésbe hozott cselekmény miatt. E törvény alapján pedig a Fővárosi Bíróság 2001. február 19-én kimondta, hogy a Tóth Ilona-ítélet semmis.

Lehetne ugyan vitatkozni arról, ebben az ítéletben mennyire elfogadható, hogy egy gyilkosság „a forradalom és szabadságharc céljával, eszmeiségével való azonosulásra tekintettel a forradalommal, illetve harci cselekménnyel összefüggésbe hozott cselekmény” – ám talán nem ez a legfontosabb.

Inkább azon érdemes tűnődni: komolyan, megalapozottan soha senki kétségbe nem vonta, hogy a Tóth Ilona perben megállapított tényállás döntő többsége igaz. Sokan nyilatkoztak, írták amúgy en bloc, hogy ez konstruált, koncepció per lett volna, csak hogy erre semmilyen bizonyítékot nem szolgáltatottak. Hangoztatnak néhányan kételyeket, például az elkészült Kollár István-boncjegyzőkönyvről, illetve az azt elemző orvos-szakértői véleményekről; ám azt még senki nem merte kétségbe vonni, hogy Kelemen Endre professzor – a soha nem politikáló, kérlelhetetlen erkölcsi tartású patológus – soha nem adta volna a nevét konstruált perhez.

Megoszlanak a vélemények arról is, vajon tényleg élt-e még Kollár István, amikor Tóth Ilona a zsebkéssel a szívébe szúrt a WC-ben. Ma is gyakorló ügyvéd – aki joghallgatóként annak idején végigülte a Tóth Ilona tárgyalás-sorozatát – ma is úgy véli: talán a sértett akkor már halott volt nyakának megtaposása miatt, ez esetben pedig a szívbeszúrás alkalmatlan tárgyon elkövetett kísérlet lett volna, s mint ilyen, nem vezethetett volna halálos ítélethez. Azt azonban ő sem vitatja, hogy a tényállás elején szereplő injekciók nyaki vénába és szívbe szúrása megtörtént, s hogy ezek önmagukban is okozhattak halált.

Lehet tehát vitatkozni, hitetlenkedni az ítélet, a tényállás több pontján, ám azt egészében megkérdőjelezni mindaddig nem lehet és nem szabad, amíg erre vonatkozó bizonyítékok nem látnak napvilágot.

S így jutunk el a fő kérdéshez: akkor azonban mit keres Tóth Ilona szobra az orvosi egyetem bejáratánál? Miként lehetséges, hogy a Fidesz és az MDF elnöke – utóbbi bevallottan saját ügyének tekintve ezt a rehabilitálást – azt éri el, hogy a következő évtizedek leendő orvosai naponta kétszer (egyszer be-, másodszor kijövet) olyan orvos szobra mellett

haladjanak el, aki így vagy úgy, részben vagy egészben, de mégiscsak embert ölt? Mit akartak sugallni azzal, hogy fölavatták a szobrát annak, kioltotta egy ártatlan ember életét?

Megjelent: Népszabadság, 2002. április 22.